

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Του Χάρη Ταγαρά

Χάρηκα πολύ όταν ο Χάρης ο Μακρυγιώργος μου μίλησε για την πρωτοβουλία του, την έκδοση δηλ. του βιβλίου αυτού, και μου ζήτησε να γράψω το κεφάλαιο για τη Δημοκρατική Πορεία στη Θεσσαλονίκη.

Και χάρηκα όχι τόσο διότι το βιβλίο, και η συμβολή μου, θα προσέφεραν κάτι σημαντικό στη μελέτη του νεολαιίστικου και φοιτητικού κινήματος στα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια, αφού πολλά πράγματα – τα σημαντικότερα ίσως – είχαν ήδη γραφεί και ειλικρινά δεν πιστεύω ότι υπήρχε ή υπάρχει χώρος για νέα συμβολή με πραγματική προστιθέμενη αξία. Αυτό πολύ μάλλον αφού και οι συντελεστές του βιβλίου προέρχονταν από ένα χώρο που, την κρίσιμη βεβαίως περίοδο στην οποία το βιβλίο αναφέρεται, δεν κατάφερε να αποκτήσει ευρύτερη πολιτική απήχηση, τουλάχιστον με βάση το κριτήριο της ψήφου, και σταδιακά, από τα τέλη της δεκαετίας του '70, απορροφήθηκε από άλλους συγγενείς χώρους.

Χάρηκα όμως διότι με την ευκαιρία των λίγων σελίδων που θα έγραφα, θα μου δινόταν η ευκαιρία να αναδιφήσω σ' ένα παλιό υλικό, μεγάλης σημασίας για μένα, αφού συνέπιπτε και σηματοδοτούσε την προσωπική και πολιτική μου ενηλικίωση, και ταυτόχρονα θα μου δινόταν η ευκαιρία να θυμηθώ φίλους και συνεργάτες του τότε (διστάζω να χρησιμοποιήσω την αρνητικά βεβαρημένη πια λέξη «συναγωνιστές», της οποίας τόση κατάχρηση έχει γίνει), ανθρώπους που ειλικρινά – είμαι σίγουρος – πίστευσαν σε μια πιο δίκαιη οργάνωση και λειτουργία του κοινωνικού τους χώρου και που σταδιακά οι πιο πολλοί εγκατέλειψαν την πολιτική τους στράτευση, όταν άρχισαν να αντιλαμβάνονται ότι οι κατεστημένες δυνάμεις, με νέα και ελκυστικά ονόματα, αλλά με τις ίδιες μεθόδους και στοχεύσεις/εξαρτήσεις, ήταν πάλι εκεί, έτοιμες να τους αλλοτριώσουν ή να τους καταβροχθίσουν. Υπήρξαν βεβαίως και κείνοι που παρέμειναν στον πολιτικό στίβο και που συμμετείχαν ενεργά στα κόμματα και λοιπές οργανώσεις, γενικότερα στο δημόσιο βίο, καταλαμβάνοντας κάποτε σημαίνουσες θέσεις. Και αυτούς, που βέβαια δεν χρειάζεται να τους «θυμηθώ», αφού έχουν συχνή δημόσια παρουσία, με χαρά τους ξαναβρίσκω μέσα από το υλικό της εποχής εκείνης και τις αναμνήσεις που το υλικό αυτό γεννά. Με την ίδια χαρά, γιατί δεν κάνω καμιά διάκριση ως προς τους μεν και τους δε. Ιδεαλιστές ήμασταν όλοι μας. Γι' αυτό βρεθήκαμε και μείναμε στο χώρο μας και δεν ακολουθήσαμε τις εύκολες λύσεις της προσχώρησης στους άλλους μαζικούς χώρους, που θα εξασφάλιζαν τη ψυχολογική σιγουριά του «μαντριού» (να βρίσκεσαι στη μάζα που σε στηρίζει και κάτω από τους αγκιτάτορες που σε καθοδηγούν) και την ευκολία της κομματικής ανέλιξης, με αμέσως επόμενο στάδιο την κρατικοδίαιτη ιδιότητα και το σιτισμό στο πρυτανείο. Απλώς κάποιοι, λίγοι, ήταν πιο «πολιτικοί», με τη γενικότερη, «ευγενή», έννοια του όρου ή, έστω, και μόνο υπό την αντίληψη ότι η πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού. Κι έτσι, όταν στα τέλη της δεκαετίας του '70 διαλύθηκαν και οι τελευταίες ψευδαισθήσεις για τη δυνατότητα επιβίωσης των νεολαιίστικων και κομματικών μας σχημάτων (ΕΣΟΝ, Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία/ΣΝΕ κλπ.), συνέπραξαν ή προσχώρησαν στα σχήματα εκείνα που είχαν την ύψιστη πολιτική νομιμοποίηση της ψήφου, οι

περισσότεροι στο ΠΑΣΟΚ. Θυμάμαι εξ άλλου ότι το ίδιο είχα προτείνει κι εγώ, στο πλαίσιο της Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας, το 1978, ως τη μόνη δυνατή πολιτική επιλογή, μολονότι ο ίδιος δεν ακολούθησα το δρόμο αυτό και αποστασιοποιήθηκα από τα πολιτικά πράγματα. Και διατηρώ πάντοτε μια ιδιαίτερη εμπιστοσύνη στα στελέχη που σταδιοδρόμησαν σε άλλους κομματικούς σχηματισμούς προερχόμενοι από το χώρο μας, διότι είμαι πεπεισμένος ότι η θητεία στις φοιτητικές και νεολαιίστικες παρατάξεις μας, καθώς και στους κομματικούς μας σχηματισμούς, τα δύσκολα μεταδικτατορικά χρόνια, τους όπλισε με ικανότητες και τους μπόλιασε με στοιχεία ηθικής που στερούνταν τα περισσότερα στελέχη των άλλων, μαζικών, χώρων, και που δεν αλλοτριώνονται εύκολα.

Τυπικά η αφετηρία της Δημοκρατικής Πορείας στη Θεσσαλονίκη θα πρέπει να αναζητηθεί στο Πολυτεχνείο, διότι, αν η μνήμη μου δεν με απατά μετά τα 30 χρόνια που πέρασαν, στις πρώτες μεταδικτατορικές φοιτητικές εκλογές, τον Νοέμβριο του 1974, μόνο στο Πολυτεχνείο εμφανίσθηκε παράταξη με το όνομα αυτό. Νομίζω ότι η δημιουργία του σχήματος αυτού στο Πολυτεχνείο, αλλά και η επιλογή του ονόματος, οφειλόταν στο Δρόσο Ταυλάριο, του Τμήματος Τοπογράφων, όπου και η παράταξη είχε τη μεγαλύτερη απήχηση. Στις ζυμώσεις που προηγήθηκαν της δημιουργίας του σχήματος συμμετείχαν ενεργά και πολλά μέλη του Δ.Σ.Κ.Ν. (και θυμάμαι πολύωρες συνεδριάσεις στα γραφεία της οδού Αριστοτέλους), αν και τελικά οι περισσότεροι από αυτούς προτίμησαν τον «ελκυστικότερο» εκείνη την εποχή 'Ρήγα Φεραίο' και τις φοιτητικές παρατάξεις του. Δεν θυμάμαι το ποσοστό που έλαβε στις εκλογές του Νοεμβρίου του 1974 η Δημοκρατική Πορεία Πολυτεχνείου, ήταν όμως επαρκές για να εξασφαλίσει εκπροσώπηση στο Διοικητικό Συμβούλιο. Την έδρα κατέλαβε ο Μιχάλης Δαχτυλίδης (που τόσο εύστοχα παρομοίαζε το φοιτητικό κίνημα μ' ένα «μπαλόκι»...), ενώ ο Δρόσος μας εκπροσώπησε αργότερα στο εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε., δηλ. της Εθνικής Φοιτητικής Ένωσης Ελλάδας.

Παράλληλα όμως με τη Δημοκρατική Πορεία Πολυτεχνείου, και σε άλλες σχολές της Θεσσαλονίκης δημιουργήθηκαν, και έλαβαν μέρος στις εκλογές του Νοεμβρίου 1974, φοιτητικά σχήματα με την ίδια προέλευση και τις ίδιες αντιλήψεις. Είχαν απλώς διαφορετικά ονόματα, πρόσθετη απόδειξη και αυτό, ότι ο χώρος μας οργανώθηκε αυθόρμητα και αυτόνομα, μακριά από κάθε ποδηγέτηση και καθοδήγηση.

Αναπόφευκτα πιο καλά θυμάμαι την περίπτωση της Νομικής, ακριβέστερα Ν.Ο.Ε. (μια που η Σχολή, αλλά και ο Σύλλογος ήταν ενιαίοι για νομικούς και οικονομολόγους), αφού εκεί βρισκόμουν και ο ίδιος και έπαιξα ενεργό ρόλο στη δημιουργία και κάθοδο στις εκλογές ενός αυτόνομου σχήματος, υπό την ονομασία Δ.Α.Φ.Κ. (Δημοκρατικό Ανεξάρτητο Φοιτητικό Κίνημα). Έχω κρατήσει τα ψηφοδέλτια και θεωρώ υποχρέωσή μου να αναφέρω ονομαστικά τους συναδέλφους που συμμετείχαν μαζί μου στο ψηφοδέλτιό μας : Θάνος Γεωργιάδης, Σάκης Βαχάρης, Κώστας Κλωσίδης, Αντώνης Ευστρατιάδης, Χρήστος Θεοδωρίδης, Γιώργος Δουμάνης-Χατζηδουμάνης. Σε σύνολο 832 φοιτητών που ψήφισαν λάβαμε 88 ψήφους, δηλ. ποσοστό 10,57 %, πολύ υψηλό για τα τότε δεδομένα. Και είχα την τιμή να συγκεντρώσω τους περισσότερους σταυρούς προτίμησης (49) και να εκλεγώ έτσι στο πρώτο μεταδικτατορικό Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου. Να προσθέσω δε κι

ένα ακόμη στοιχείο, που είναι άσχετο με την παράταξή μας, αλλά τόσο χαρακτηριστικό για το πνεύμα της εποχής : στους 832 ψήφους, ούτε ένα λευκό, απλώς δύο άκυρα, κι' αυτά όχι ηθελημένα, αλλά από λάθη των συναδέλφων ! Πού η σημερινή εποχή, με τα λεγόμενα άκυρα-λευκά (προφανής - και μάλλον υγιής - αντίδραση στην κομματικοποίηση και επαγγελματοποίηση του φοιτητικού κινήματος) να μπορούν να εκλέξουν ίσως και δύο μέλη σε ορισμένα τμήματα...

Δυστυχώς δεν θυμάμαι με βεβαιότητα σε ποιές άλλες σχολές συμμετείχαν αντίστοιχα σχήματα κατά τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1974. Κρίνοντας όμως και από μεταγενέστερα κείμενα, καθώς και από τις εκλογές για το εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε και για το Α' Πανσπουδαστικό Συνέδριο (που έγιναν το Μάιο του 1975 και του 1976 αντίστοιχα, και στις οποίες αναφέρομαι παρακάτω), νομίζω ότι θα πρέπει να υπήρχε παρουσία στην Οδοντιατρική, στο Φυσικομαθηματικό και σε ορισμένες ακόμη. Βρήκα πάντως και τις «προγραμματικές θέσεις» του Δ.Α.Φ.Κ., των οποίων δεν θυμάμαι τους συντάκτες (ίσως να ήμουν κι εγώ μεταξύ αυτών), με άγγιξε όμως η καθαρότητα και απλότητα της σκέψης, από τις αφετηριακές θέσεις, περί του ότι «ο δρόμος που θα οδηγήσει τον καταπιεζόμενο στην συνειδητοποίηση της βαθύτερης αιτίας της καταπίεσής του, η απάντηση είναι : η γνώση», μέχρι τις ειδικότερες, και αρκετά αναλυτικές, αναφορές στα κατεχοχόν θέματα του φοιτητικού κινήματος, όπως η αυτοτέλεια, αλλά και σε ζητήματα γλώσσας (υπέρ της καθιέρωσης της δημοτικής), ψυχαγωγίας-αθλητισμού (για τον οποίο επισημαίνει ότι «χρησιμοποιήθηκε σατανικά από την αντίδραση...») κλπ. Η τελευταία σελίδα του αντιγράφου που βρήκα αφορά τη σχολή Ν.Ο.Ε., έχω όμως την αίσθηση ότι το ίδιο κείμενο χρησιμοποιήθηκε σε περισσότερες σχολές, με μόνο την τελευταία σελίδα να αλλάζει κατά σχολή.

Όλα τα παραπάνω σχήματα από τις διάφορες σχολές της Θεσσαλονίκης προχώρησαν σε ιδρυτική συνδιάσκεψη για τη δημιουργία ενιαίας παράταξης τον Ιανουάριο του 1975. Το «ιδρυτικό συνέδριο» φέρονται να υπογράφουν οι σπουδαστικές παρατάξεις Δ.Α.Φ.Κ. Νομικής, Ιατρικής, Φ.Μ.Σ και Κτηνιατρικής, Σ.Δ.Α.Φ.Κ. Κτηνιατρικής, Δημοκρατική Πορεία Πολυτεχνείου, καθώς και «ανεξάρτητες σπουδαστικές παρατάξεις της Αθήνας, καθώς και φοιτητές από τα Γιάννενα και την Πάτρα». Για τους τελευταίους πάντως αυτούς, δηλ. τους εκτός Θεσσαλονίκης, ομολογώ ότι δεν θυμάμαι τίποτε, δεν θυμάμαι ειδικότερα εάν επρόκειτο κατ' ουσία για τους ίδιους με τους οποίους συμπράξαμε αργότερα για το εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε. και το Πανσπουδαστικό συνέδριο ή αν η συνδιάσκεψη του Ιανουαρίου 1975 ήταν «Θεσσαλονικοκεντρική», με τελείως συμβολική και εντελώς περιορισμένη τη συμμετοχή φοιτητών από άλλες πόλεις.

Η ενιαία παράταξη έλαβε το όνομα «Πανελλήνια Σπουδαστική Παράταξη ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ», το όνομα δηλ. που είχε ήδη η παράταξη του Πολυτεχνείου, εξέλεξε τα διευθυντικά της όργανα (των οποίων δεν θυμάμαι δυστυχώς τη σύνθεση) και ψήφισε διακήρυξη αρχών.

Επειδή πρόκειται για το πρώτο ενιαίο κείμενο που επεξεργάστηκαν και ψήφισαν τα στελέχη της Δημοκρατικής Πορείας Θεσσαλονίκης (και για τη Δημοκρατική Πορεία στη Θεσσαλονίκη μου ανέθεσε ο αγαπητός φίλος Χάρης Μακρυγιώργος να γράψω),

θεωρώ σκόπιμο να την αναπαραγάγω εδώ ολόκληρη, πολύ μάλλον που έχω κι ένα υποκειμενικού χαρακτήρα λόγο, ειδικότερα ότι συντάκτες της διακήρυξης ήμασταν από κοινού ο Δρόσος Ταυλάριος, ο Βαγγέλης Βενιζέλος (πρωτοετής τότε φοιτητής, που εκείνη μόλις την εποχή προσχώρησε στην παράταξη και μας έδωσε αμέσως σημαντική βοήθεια) κι εγώ κι έτσι η διακήρυξη αυτή αποτελεί το πρώτο κοινό μας έργο σε μία πορεία στενής, καθημερινής και ειλικρινούς, συνεργασίας, που διάρκεσε για όλη τη φοιτητική μας ζωή.

Η διακήρυξη αρχών ξεκινά με οριοθέτηση της «πολιτικής βάσης» και συνεχίζει με αναφορές στη «Δημοκρατική παιδεία», με «Θέση πάνω στο φοιτητικό συνδικαλισμό» και με τις «Ιδιότητες του φοιτητικού κινήματος», κλείνει δε με απόψεις για τη «Γενική τακτική», που ουσιαστικά έδιδαν το στίγμα της διαφοροποίησής μας από τις άλλες παρατάξεις.

Με χαρά και συγκίνηση παραθέτω αυτολεξεί το κείμενο της διακήρυξης αρχών, διαπιστώνοντας πόσο βάσιμες και εύστοχες ήταν οι θέσεις μας, πόσο δικαιώθηκαν από τις εξελίξεις και πόσο επίκαιρες παραμένουν ακόμη.

«1. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΑΣΗ

Η κοινή μας αφετηρία για κάθε παραπέρα συλλογισμό, είναι η πολιτική βάση που διαγραμματικά καθορίζεται από :

α) Την αντίθεση στον ολοκληρωτισμό, στον ιμπεριαλισμό και σε κάθε είδους εξάρτηση από τα ελληνικά και ξένα μονοπώλια και ολιγοπώλια.

β) Την πίστη στην πολυκομματική και γενικότερα την πολιτική δημοκρατία, την ανάγκη για εδραίωση, προώθηση και διεύρυνσή της σε οικονομική και κοινωνική δημοκρατία, που σε συνδυασμό με την εθνική ανεξαρτησία, θα φέρουν την ολοκληρωμένη λαϊκή κυριαρχία

2. ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Η παιδεία, σαν σύστημα πνευματικής διαπαιδαγώγησης, προϋποθέτει σε κάθε κοινωνία την επιλογή των βασικών αξιών και ειδικότερων ηθικών, κοινωνικών και οικονομικών προσανατολισμών. Στον προσδιορισμό αυτών των βασικών αξιών και προσανατολισμών, δεν μπορούμε να φθάσουμε χωρίς να τεθεί σε λειτουργία η δημοκρατική διαδικασία. Δημοκρατική διαδικασία όμως με τον καθορισμό των αξιών αυτών, μόνο από την εκάστοτε εκλεγμένη κυβέρνηση, δεν νοείται. Πρέπει η άμεσα ενδιαφερόμενη κοινωνική ομάδα, οι φοιτητές, να συμμετέχουν ουσιαστικά στον προσδιορισμό αυτών των γενικών κατευθύνσεων.

Βασική κατεύθυνση της σημερινής παιδείας, είναι η παραγωγή τεχνικών με την ευρεία έννοια του όρου, απαραίτητων για την συντήρηση του συστήματος και ταυτόχρονα ακίνδυνων γι' αυτό. Έτσι μεγιστοποιούνται τα πλεονεκτήματα και αναπαράγεται η ιδεολογία της κυρίαρχης τάξης.

Το φοιτητικό κίνημα, αγωνίζεται μέσα από την συμμετοχή του σε όλες τις διαδικασίες προσδιορισμού των βασικών κατευθύνσεων της παιδείας, για την αναμόρφωσή της σε μία δημοκρατική παιδεία, μία παιδεία για το λαό.

3. ΘΕΣΗ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟ

Το φοιτητικό κίνημα αγωνίζεται στον πολιτικό και συνδικαλιστικό χώρο στενά δεμένους μεταξύ τους. Στον πολιτικό χώρο εκφράζεται έμμεσα πολιτικά με φορείς του τις πολιτικές οργανώσεις νεολαίας και τις σπουδαστικές παρατάξεις. Οι πολιτικές οργανώσεις νεολαίας επιπλέον μπορούν να αναφέρονται σε πλατύτερη πολιτική δουλειά να έχουν συγκεκριμένη ιδεολογικοπολιτική και κομματική τοποθέτηση.

Στο συνδικαλιστικό χώρο το Φ.Κ. εκφράζεται έμμεσα πολιτικά με κύριο φορέα τις σπουδαστικές παρατάξεις. Το συνδικαλιστικό κίνημα είναι έμμεσα πολιτικό γιατί πολλές φορές αντιπολιτεύεται την πολιτεία, άρα πολιτεύεται.

4. ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Θεωρούμε τα παρακάτω στοιχεία βασικές μας θέσεις, που πρέπει να επιδιώκεται η διασφάλισή τους γιατί αποτελούν και μέσο για την πραγμάτωση του απώτερου σκοπού μας:

- α) μαζικότητα του κινήματος και ουσιαστική συμμετοχή των φοιτητών σε όλες τις πτυχές του φοιτητικού κινήματος, μέσα στο οποίο επιδιώκουμε ανεπιφύλακτα την πλατύτερη και ενεργητικότερη συμμετοχή των φοιτητών.
- β) σύνδεσή του με τον υπόλοιπο κοινωνικό χώρο, συμπόρευσή του με το λαϊκό κίνημα και όχι 'πρωτοπορία' ξεκομμένη απ' αυτό.
- γ) ποιοτικό ανέβασμα της πνευματικής στάθμης και της κριτικής δυνατότητας του φοιτητή που πετυχαίνεται με λογικές αναλύσεις και υπεύθυνο προβληματισμό σε επαφή πάντα με την ελληνική πραγματικότητα και όχι με δημαγωγία και μεταφυσική προσκόλληση στην στείρα συνθηματολογία
- δ) ενότητα που δεν πρέπει να τερπιλίζεται με την μεταφορά κομματικών διαμαχών στον φοιτητικό χώρο
- ε) αυτονομία του φοιτητικού συνδικαλισμού που σαν πρωτογενής θεσμός της δημοκρατίας πρέπει να μένει μακριά από κάθε αστυνομική, κυβερνητική και κομματική επέμβαση. Αυτονομία του Φ.Κ. σημαίνει ότι τα κέντρα λήψης αποφάσεων βρίσκονται μέσα στον φοιτητικό χώρο κι όχι έξω απ' αυτόν.

5. ΓΕΝΙΚΗ ΤΑΚΤΙΚΗ

Στο θέμα της τακτικής που πρέπει να προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες, χωρίς να αποπροσανατολίζεται από τους βασικούς στόχους, διαφοροποιούμαστε από

- α) Την τακτική της προώθησης μόνο ενός ποσοτικού υλικού εκσυγχρονισμού της Παιδείας

χωρίς ουσιαστικές ποιοτικές μεταβολές

- β) Την εξτρεμιστική τακτική που αδιαφορώντας για κοντινούς στόχους, μη εξετάζοντας την

συγκεκριμένη πραγματικότητα και παρανοώντας τον πολιτικό χαρακτήρα του φοιτητικού

συνδικαλισμού, απομαζικοποιεί και αποδυναμώνει το κίνημά μας.

γ) Την καιροσκοπική τακτική που ουσιαστικά δεν προβάλλει καμιά θέση, αλλά μοναδικό

σκοπό έχει την στράτευση οπαδών και την δημαγωγική εκμετάλλευση ευκαιριών για κομματικά οφέλη».

Η Δημοκρατική Πορεία ξεκινά μια ανανεωτική προσπάθεια γνωρίζοντας τις μεγάλες δυσκολίες που θα συναντήσει στην εξέλιξή της, λόγω της κακής παράδοσης στον τόπο μας όπου ουδέποτε λειτούργησε σωστά το Φ.Κ.

Δεν υποστηρίζουμε ότι ανακαλύψαμε την πεμπτουσία του Φ.Κ. Απλά τονίζουμε ορισμένες θέσεις που τις θεωρούμε αφετηριακές για την παραπέρα πορεία για την επίτευξη των σκοπών μας, που θα φέρει η υπεύθυνη συμμετοχή στις διαδικασίες της παράταξής μας ή οποιασδήποτε άλλης βρίσκεται στον ίδιο δρόμο.

Γι' αυτό η Δημοκρατική Πορεία σας καλεί σε ένα ενωμένο αγώνα για ό,τι έχει σχέση με μια δημοκρατική παιδεία, για μια παιδεία για τον λαό, που τις κατευθύνσεις της θα καθορίζει αυτός και όχι μια οποιαδήποτε σκοπιμότητα, με μια παιδεία που αποσκοπεί να δημιουργήσει τον υπεύθυνο πολίτη, τον δημοκράτη άνθρωπο.»

Η διακήρυξη αυτή αποτέλεσε και το μανιφέστο μας στις εκλογές για το εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε., που έγιναν τον Μάϊο του 1975 και όπου για πρώτη φορά η παράταξή μας στη Θεσσαλονίκη συμμετείχε ενιαία και με το ίδιο όνομα. Δεν μπορώ να θυμάμαι τα γενικότερα αποτελέσματα, ούτε έχω κρατήσει στοιχεία, εκτός από τις εκλογές στη Ν.Ο.Ε., για τις οποίες έχω το προσωπικό μου αρχείο και είμαι σε θέση να αναφέρω ότι η παράταξή μας πέτυχε ποσοστό 9,5 % (ένα από τα μεγαλύτερα, αν όχι το μεγαλύτερο, της παράταξης στη Θεσσαλονίκη). Δεν θυμάμαι πάντως αν τελικώς στο εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε. συμμετείχα ο ίδιος ή ο Βαγγέλης ο Βενιζέλος, (ή αν ενδεχομένως συμμετείχε αρχικώς ο ένας μας και αναπληρώθηκε μετά κάποιες μέρες από τον άλλο). Από μία συγκυρία θυμάμαι πάντως ότι εκπροσώπηση είχαμε και από το Πολυτεχνείο, με τον Δρόσο Ταυλάριο.

Η μετάβασή μας στην Αθήνα για το εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε. (που συγκλήθηκε στο κτίριο της Παντείου) μας έδωσε την ευκαιρία να έλθουμε σε επαφή με εκπροσώπους συγγενών παρατάξεων από την Αθήνα, αλλά και από επαρχιακά πανεπιστήμια, οι οποίοι, είτε είχαν εκλεγεί στο εθνικό συμβούλιο, οπότε και συμπράτταμε στις εργασίες του εθνικού συμβουλίου μαζί τους, είτε δεν είχαν πετύχει το απαιτούμενο για την εκπροσώπηση εκλογικό μέτρο, παρακολουθούσαν όμως εκ του σύνεγγυς τις εργασίες του και αποτελούσαν μαζί με όλους εμάς τους εκλεγμένους μία ενιαία ομάδα προβληματισμού για την τακτική που θα έπρεπε να ακολουθήσουμε, τόσο στο εθνικό συμβούλιο, όσο και μεταγενέστερα. Απ' ό,τι θυμάμαι την ενεργότερη συμμετοχή τόσο στο εθνικό συμβούλιο όσο και στις παράπλευρες συζητήσεις είχαν ο Γιώργος Γιαννούσης από το Πολυτεχνείο, ο Χρήστος Τσάμης από την Οδοντιατρική και οι Λεωνίδας Παπάς και Σακελλάρης

Κουτούζης (που προσέφερε μάλιστα κατάλυμα στο σπίτι του, στο νέο Κόσμο, σε ορισμένους από τους εκ Θεσσαλονίκης εκπροσώπους) από τη Φυσικομαθηματική, καθώς και ο Δημήτρης Φίλης από τη Νομική και ο Στέφανος Μιχαλάκος από την Ιατρική (αν και για τους δύο αυτούς μπορεί να συγχέω το εθνικό συμβούλιο της Ε.Φ.Ε.Ε. με το Α' Πανσπουδαστικό Συνέδριο, που έγινε ένα χρόνο αργότερα).

Η ιδεολογική και πολιτική συγγένεια που διαπιστώθηκε με τους συναδέλφους αυτούς ενθάρρυνε τις ενοποιητικές τάσεις με τα σχήματα που εκπροσωπούσαν και οδηγηθήκαμε, έτσι, σε πανελλαδικό συνέδριο με τη συμμετοχή τους. Το συνέδριο αυτό έγινε το Σεπτέμβριο του 1975 στη Θεσσαλονίκη, ως Α' Πανελλαδικό Συνέδριο της Δημοκρατικής Πορείας. Οι αποφάσεις του συνεδρίου, κοινή πλατφόρμα όλων μας, εκδόθηκαν σ' ένα τευχίδιο 40 σελίδων (στο πορτοκαλί χρώμα της παράταξης) και περιελάμβαναν διακήρυξη αρχών, οργανωτικό, θέσεις για το φοιτητικό κείμενο και θέσεις για μια δημοκρατική παιδεία. Δεν μπορώ βέβαια να αναπαραγάγω εδώ τις αποφάσεις του συνεδρίου, πολλώ μάλλον που ανάγονται πλέον στη γενικότερη ιστορία της Δημοκρατικής Πορείας, και όχι της Δημοκρατικής Πορείας Θεσσαλονίκης, στην οποία προσπαθώ να περιορισθώ. Ο αναγνώστης τους πάντως δεν θα δυσκολευθεί καθόλου να διαπιστώσει την έντονη επίδραση της τοπικής μας διακήρυξης αρχών του Ιανουαρίου του 1975, το κείμενο της οποίας έχω παραθέσει αυτούσιο παραπάνω. Το συνέδριο εξέλεξε και την κεντρική επιτροπή, η οποία με τη σειρά της εξέλεξε την εκτελεστική γραμματεία, αποτελούμενη από τον Δρόσο Ταυλάριο, Βαγγέλη Βενιζέλο, Γιώργο Γιαννούση, Σακελλάρη Κουτούζη και μένα, μοναδική απ' ό,τι γνωρίζω περίπτωση παράταξης που το ανώτερο όργανό της απαρτιζόταν κατά πλειοψηφία από εκτός Αθηνών μέλη

Η δεύτερη μεταδικτατορική χρονιά μας βρήκε, έτσι, ενοποιημένους σε πανελλαδικό επίπεδο και με στέρεο ιδεολογικοπολιτικό υπόβαθρο, με δύσκολο όμως, πολύ δύσκολο, έργο ως προς την επέκταση της επιρροής μας. Με την εξαίρεση κάποιων σχολών, όπου, για συγκυριακούς ή/και προσωπικούς λόγους, είχαμε αποκτήσει ταυτότητα και υπολογίσιμη παρουσία, η επέκτασή μας στις υπόλοιπες σχολές, αλλά και στην επαρχία, παρουσίαζε μεγάλες δυσχέρειες. Διότι, ο πολιτικός μας λόγος, όπως και οι διεκδικητικές μας αντιλήψεις στα πανεπιστήμια, μολονότι ανατρεπτικού κατ' ουσία χαρακτήρα (όπως και των λοιπών παρατάξεων) σε σχέση με τα κατεστημένα πράγματα, διατυπώνονταν ταυτόχρονα με συνέπεια και υπευθυνότητα, και με έμφαση πάντοτε στη δημοκρατική αρχή, πράγμα που, κατά τη χρονική εκείνη συγκυρία, μας έφερνε σε μειονεκτική θέση έναντι των λοιπών παρατάξεων, η πρακτική των οποίων χαρακτηρίζονταν από πλειοδοσία «επαναστατισμού», πολύ πιο ευχάριστη στ' αυτιά των τότε συμφοιτητών μας. Εξ άλλου, σε αντίθεση με τις λοιπές παρατάξεις δεν είχαμε (ούτε βέβαια θέλαμε) τη στήριξη πολιτικού κόμματος, ενώ το γεγονός ότι μας ταύτιζαν συχνά με τη νεολαία της Ένωσης Κέντρου ή Ένωσης Κέντρου – Νέων Δυνάμεων, λειτουργούσε αρνητικά για μας, είτε το κόμμα αυτό θεωρούνταν «αστικό», είτε θεωρούνταν «σοσιαλδημοκρατικό» (ίσως μάλιστα χειρότερα στη δεύτερη περίπτωση, αν θυμηθεί κανείς την απέχθεια που έδειχναν στη σοσιαλδημοκρατία οι τότε φοιτητές, με προεξάρχοντες εκείνους της ΠΑΣΠ, που φοβούμενοι ταύτιση μαζί της [!] πλειοδοτούσαν στο σύνθημα «NATO, ΣΙΑ Σοσιαλδημοκρατία»!!!). Επρόκειτο για την επιφανειακά αριστερότερη περίοδο της

φοιτητικής νεολαίας στη νεώτερη ιστορία μας, υπό την ασφάλεια (και ενοχή) που δημιουργούσε η διακυβέρνηση της χώρας από τον Κ.Καραμανλή. Και χρησιμοποιώ τη λέξη «επιφανειακά», διότι όλοι γνωρίζουμε τη συνέχεια, την άκρατη δηλ. συντηρητικοποίηση της μεγάλης πλειονότητας των συμφοιτητών μας αυτών τα επόμενα χρόνια. Τότε όμως, στα πρώτα μεταδικτατορικά δηλ. χρόνια, η επιβίωση μια παράταξης όπως η δική μας, ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, πολύ μάλλον αφού, όπως ο Βαγγέλης ο Βενιζέλος εύστοχα το είχε πει, «οι φοιτητές δεν έχουν ούτε κοινωνική προέλευση ούτε κοινωνική προοπτική», υπό την έννοια δηλ. ότι αισθάνονται ξεκομμένοι από την κοινωνική τους προέλευση και αδιάφοροι για την κοινωνική τους προοπτική (κατά το διάστημα βεβαίως και μόνο που είναι φοιτητές).

Με βάση τα δεδομένα αυτά δεν ήταν έκπληξη ότι κατά τη χρονιά 1975/76 η Δημοκρατική Πορεία, τόσο πανελλαδικά, όσο και ειδικότερα στη Θεσσαλονίκη, δεν πέτυχε να διευρύνει την επιρροή και απήχησή της. Δεν έχω κρατήσει τα αποτελέσματα των δεύτερων μεταδικτατορικών εκλογών για τα Διοικητικά Συμβούλια των Συλλόγων, που έγιναν τον Δεκέμβριο του 1975, ούτε για τις εκλογές του Διασχολικού Θεσσαλονίκης (Μάρτιος του 1976), θυμάμαι όμως ότι κινηθήκαμε στα ίδια πλαίσια. Ενώ όμως η συνολική μας πολιτική μας απήχηση δεν διευρύνθηκε, είχαμε την τύχη να αυξήσουμε τον αριθμό των στελεχών μας, και μάλιστα με εξαιρετικούς ανθρώπους, με τους οποίους, παρά τις πολιτικές διαφωνίες που ανέκυψαν αργότερα (και που οδήγησαν και σε αλληλοδιαγραφές, όπως αναφέρω παρακάτω), ήταν χαρά και τύχη να ανταλλάσσουμε απόψεις, για πολιτικά, αλλά και ευρύτερα κοινωνικά θέματα, στα αμφιθέατρα ή στα γραφεία της παράταξης, Τσιμισκή 114. Δίστασα για το αν θα έπρεπε να αναφέρω ονόματα, διότι η μνήμη αναγκαστικά αδυνατίζει μετά από 30 χρόνια και τα κάποια χαρτιά που έχω κρατήσει επιλεκτική βοήθεια μόνο μπορούν να μου προσφέρουν, το τελευταίο δε πράγμα που θα ήθελα θα ήταν να πικράνω κάποιους φίλους και συμφοιτητές του τότε που αναγκαστικά θα παραλείψω. Ζητώντας έτσι εκ των προτέρων συγγνώμη για όσους παραλείψω, επιθυμώ να μνημονεύσω μερικούς από εκείνους που τίμησαν τα ψηφοδέλτιά μας και που περάσαμε ώρες και μέρες στον αγώνα της Δημοκρατικής Πορείας. Ας θυμηθώ έτσι ενδεικτικά (πέραν εκείνων που αναφέρω αλλού) τους Τάσο Γιαχανατζή (που έφυγε τόσο γρήγορα και άδικα από κοντά μας), Γιώργη Παπαφιλίππου, Δημήτρη Μάρδα, Κίμωνα Κλωνάρη, Σωτήρη Δημητρόπουλο, Μπάμπη Αποστολίδη, Κώστα Πλατυκώστα, Γιάννη Λέλλη, Χρήστο Γαβριήλογλου, Δημήτρη Τροκάνα από τη Ν.Ο.Ε., τη Μαρίνα Ζάζαρη και το Ροδόλφο Μασλία από τη Φιλοσοφική, τους Τράντα, Κοιλιαρίδη, Τάση, Γαλανάκη και την Πόπη Περτσινίδου, από την Οδοντιατρική, το Βασίλη Δημητρακούλια από την Κτηνιατρική, τον Ανδρέα Κάππο, Κώστα Κατσιφαράκη, Χάρη Κιουρτσόγλου, Λάκη Λυμπέρη, Ντίνα Τρυσιάνη, Δημήτρη Αντωνάκο από το Πολυτεχνείο, και μέσα απ' αυτούς όλους τους άλλους. Με πολλούς απ' αυτούς έχω χάσει κάθε επαφή και δεν γνωρίζω τι έχουν απογίνει σήμερα, είμαι βέβαιος όμως ότι θα διαπρέπουν στους τομείς τους και θα είναι γνωστοί για το ήθος τους.

Ακολούθησαν οι εκλογές για το Α' Πανσπουδαστικό Συνέδριο. Έγιναν τον Μάιο του 1976 και η παράταξή μας στη Θεσσαλονίκη εξέλεξε επτά (7) συμβούλους, τους

Βαγγέλη Βενιζέλο, Κώστα Κανακάρη, Γιάννη Ράγκο, Γιάννη Πέρβο, Κώστα Παπανικολάου, Γιώργο Παπά και μένα.

Η χρονιά 1976/77, η τρίτη δηλ. μεταδικτατορική χρονιά, ήταν καθοριστική για το μέλλον της παράταξης. Είχε ήδη αρχίσει να γίνεται αισθητή μία ρωγμή μεταξύ των συναδέλφων που προσέκειντο στην Ένωση Κέντρου κι έκριναν ότι το κόμμα αυτό μπορούσε να εκφράσει τις δυνάμεις του δημοκρατικού σοσιαλισμού, μέσα βεβαίως από μετεξέλιξή του, προοπτική ρεαλιστική και επερχόμενη κατ' αυτούς, και των συναδέλφων εκείνων που πίστευαν ότι η Ένωση Κέντρου είχε ολοκληρώσει τον ιστορικό της ρόλο και ότι ο χώρος του δημοκρατικού σοσιαλισμού θα έπρεπε να διεκδικήσει αυτόνομη έκφραση, μ' ένα νέο κομματικό σχηματισμό και με άξονα τις Νέες Δυνάμεις, που είχαν μεν συνεργασθεί με την Ένωση Κέντρου στις εκλογές του 1974, είχαν όμως απομακρυνθεί βαθμιαία έκτοτε. Και οι μεν και οι δε αποδειχθήκαμε λαθεμένοι στις εκτιμήσεις μας. Η Ένωση Κέντρου ούτε επιδίωξε ούτε, βέβαια, πέτυχε οποιοδήποτε μετασχηματισμό, και δη προς το χώρο του δημοκρατικού σοσιαλισμού, περιθωριοποιήθηκε δε πολύ γρήγορα, προς όφελος του ΠΑΣΟΚ, που αναδείχθηκε έτσι σε μοναδικό κατ' ουσία εκφραστή των κεντρικών και κεντροαριστερών δυνάμεων, ενώ και η προσπάθεια για τη δημιουργία νέου αυτόνομου κομματικού σχηματισμού στο χώρο του δημοκρατικού σοσιαλισμού ναυάγησε, μετά το αποτυχημένο πείραμα δημιουργίας της Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας και, κατόπιν, της εκλογικής «Συμμαχίας Αριστερών και Προοδευτικών Δυνάμεων», που έμεινε στο 2,72% κατά τις εκλογές του 1977.

Τότε όμως η ελπίδα υπήρχε ένθεν και ένθεν, τόσο δε η μία όσο και η άλλη από τις δύο προαναφερθείσες τάσεις της Δημοκρατικής Πορείας επιδίωκαν τον προσανατολισμό της παράταξης προς την κατεύθυνση των πολιτικών τους εκτιμήσεων και στόχων. Σχηματικά μπορώ να πω ότι η προσκείμενη στην Ένωση Κέντρου τάση ήταν ισχυρότερη στην Αθήνα, ενώ η Δημοκρατική Πορεία Θεσσαλονίκης ακολουθούσε την άλλη κατεύθυνση, την οποία εκφράζαμε κυρίως ο Βαγγέλης ο Βενιζέλος κι εγώ στη Νομική και ο Δρόσος Ταυλάριος στο Πολυτεχνείο (όπου όμως υπήρχε και ισχυρός αντίλογος, στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, με τον Χάρη Κιουρκτσόγλου, τον Ανδρέα Κάππο και ορισμένους άλλους συναδέλφους).

Η αφορμή για τη σύγκρουση δεν άργησε να δοθεί. Εντοπίσθηκε στη σύγκληση του Β' Συνεδρίου της παράταξης, που, σύμφωνα με το καταστατικό έπρεπε να γίνει τον Νοέμβριο του 1976 και που οι προσκείμενοι στην Ένωση Κέντρου συνάδελφοι επεδίωκαν να αναβάλουν για το 1977.

Δεν θα μπω εδώ στα εκατέρωθεν επιχειρήματα, ούτε στις εκατέρωθεν μομφές για «κομματικούς δάκτυλους» που υπαγόρευαν τη μία ή την άλλη άποψη. Παραπέμπω στην εφημερίδα «Θεσσαλονίκη», που μας άνοιξε γενναιόδωρα τις αφιερωμένες στο φοιτητικό κίνημα στήλες της και δημοσίευσε όλες τις ανακοινώσεις, και των δύο πλευρών, στα φύλλα της από 1^{ης} μέχρι και 11^{ης} Νοεμβρίου 1976. Τα έχω στη διάθεσή μου και με μεγάλη χαρά θα τα ξαναδιάβαζα μαζί με τους άλλους «ήρωες» αυτού του ανταρτοπόλεμου, που τελικά ενδιέφερε πολύ λιγότερους απ' ό,τι νομίζαμε. Η κατάληξη πάντως ήταν ότι η πλειοψηφία της Κεντρικής Επιτροπής, που

αποτελούνταν από τους προσκείμενους στην Ένωση Κέντρου συναδέλφους, διέγραψε όσους από εμάς δείξαμε τη μεγαλύτερη εμμονή στην άνευ αναβολής σύγκληση του Β' συνεδρίου (δηλ. τους Μιχάλη Κονιόρδο, Γιώργο Καφετζή, Βαγγέλη Βενιζέλο, Δρόσο Ταυλάριο, Γιάννη Πέρβο, Χάρη Μακρυγιώργο, Χρήστο Κυρπιζίδη, καθώς κι εμένα, χρησιμοποιώντας μάλιστα για μένα τον επεικέστερο όρο «ανάκληση» [!], μήπως και με έφερναν σε αντίθεση με τους «διαγραφέντες» [!]), ενώ και μεις με τη σειρά μας πραγματοποιήσαμε κανονικά το συνέδριο στις 5-9 Νοεμβρίου, μια από τις πρώτες ενέργειες του οποίου ήταν να διαγράψει τους συναδέλφους που πρωτοστατούσαν στις εναντίον μας αποφάσεις

Όπως γίνεται συνήθως, και οι μεν και οι δε διεκδικήσαμε και χρησιμοποιήσαμε επί τι διάστημα τον τίτλο «Δημοκρατική Πορεία», η διάσπαση όμως επιτάχυνε την ούτως ή άλλως φθίνουσα πορεία μας.

Δε θυμάμαι, ούτε έχω κρατήσει στοιχεία για τη συμμετοχή στις διαδικασίες του φοιτητικού κινήματος στη Θεσσαλονίκη, κατά το επόμενο διάστημα, οποιασδήποτε από τις «δύο Δημοκρατικές Πορείες» που προέκυψαν, πολύ μάλλον αφού και οι μεν και οι δε αναλάβαμε κυρίως κομματικό έργο. Οι μεν στην Ένωση Κέντρου, οι δε (εμείς) στη Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία, αρκετοί από εμάς εκλεγόμενοι μάλιστα και στην Κεντρική Επιτροπή που προέκυψε από την ιδρυτική της συνδιάσκεψη της 28-30 Μαΐου 1977, καθώς και στα διευθυντικά όργανα της νεολαίας (Σ.Ν.Ε. – Σοσιαλιστική Νεολαία Ελλάδας).

Οι εκλογές του Νοεμβρίου 1977 διέψευσαν, όπως ήδη έγραψα παραπάνω, τις ελπίδες μας και η Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία έπαυσε σύντομα να υπάρχει, με τα περισσότερα στελέχη της να ενσωματώνονται βαθμιαία στο ΠΑΣΟΚ, αναλαμβάνοντας υψηλές θέσεις, όπως ο πρώτος πρόεδρος Γ.-Α. Μαγκάκης, ο Δ. Τσάτσος (πρώτος σε ψήφους κατά την εκλογή της Κεντρικής Επιτροπής τον Μάιο του 1977), αλλά και οι Γ. Ανωμερίτης, Β. Βενιζέλος και Χρ. Βερελής, μέλη και αυτοί της πρώτης Κεντρικής Επιτροπής (οι δύο πρώτοι εκλεγμένοι και στην Εκτελεστική Επιτροπή), επιτελώντας δε και σημαντικό έργο. Αυτό εξ άλλου, η προσχώρηση δηλ. στο ΠΑΣΟΚ, αποτελούσε, νομίζω, και την μόνη πλέον δυνατή πολιτική επιλογή. Το γράφω στις πρώτες παραγράφους του άρθρου μου, το επαναλαμβάνω και εδώ, όπως επαναλαμβάνω ότι η παραπάνω κρίση δεν είναι σημερινή, προκύπτουσα υπό το φως των εν τω μεταξύ εξελίξεων, αλλά τη διατύπωσα ρητά και ανεπιφύλακτα στη Γ' σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής, που συγκλήθηκε στις 3 και 4 Δεκεμβρίου 1977 με αντικείμενο την εξέταση των προοπτικών του κόμματος μετά το εκλογικό ναυάγιο στις εκλογές του Νοεμβρίου. Απλώς δεν ήμουν σε θέση να κάνω τους συμβιβασμούς, ιδεολογικοπολιτικούς, αλλά και «υφολογικούς», που θεωρούσα ότι μια προσχώρηση τότε στο ΠΑΣΟΚ απαιτούσε. Και είναι χαρακτηριστικό ότι και τα στελέχη μας που βρίσκονται σήμερα στο ΠΑΣΟΚ, και σε σημαίνουσες μάλιστα θέσεις του, δεν προσχώρησαν τότε, αλλά πολύ αργότερα και υπό πολύ διαφορετικές συνθήκες.

Κάπου εδώ θα πρέπει να ολοκληρώσω και τη διήγησή μου για τη Δημοκρατική Πορεία Θεσσαλονίκης, αφού, με τη λήψη του πτυχίου μου τον Σεπτέμβριο του 1977

έχασα τη φοιτητική ιδιότητα και έπαυσα και τυπικά να ανήκω στην παράταξη αυτή, που τόσο ταυτίστηκα μαζί της τα φοιτητικά μου χρόνια, ενώ λίγους μήνες μετά την προαναφερθείσα σύνοδο της κεντρικής επιτροπής της Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας του Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου, έφυγα στο εξωτερικό, με προοπτική σχετικά μακρόχρονης διαμονής, και θεώρησα σκόπιμο να παραιτηθώ από τις θέσεις μου στα διευθυντικά όργανα της Πρωτοβουλίας και της Σ.Ν.Ε. Ούτε τα χρόνια που ακολούθησαν μου δόθηκε έναυσμα να επανασχοληθώ με τα πολιτικά πράγματα, πολύ μάλλον που δεν έβλεπτα με ποιό τρόπο και από ποιό χώρο θα μπορούσα να προωθήσω, πραγματικά και αποτελεσματικά, ιδέες σαν αυτές που εκφράζαμε μέσα από τη Δημοκρατική Πορεία και από τους διάφορους νεολαιίστικους και πολιτικούς μας σχηματισμούς της δεκαετίας του '70.

Ήταν ανεπανάληπτη εμπειρία η δημιουργία της Δημοκρατικής Πορείας στη Θεσσαλονίκη και οι αγώνες που κάναμε από κοινού με τους λίγους – και γενναίους – φίλους που ακολούθησαν την παράταξη. Απλώς μας παραέβαλε ίσως τον πήχυ ψηλά και για να επανασχοληθούμε με την πολιτική οι περισσότεροι ψάχναμε (και ψάχνουμε) το ήθος και την αγνή αγωνιστικότητα εκείνης της εποχής και εκείνης της παράταξης. Λάθος. Ήταν άλλα τα χρόνια και άλλος ο χώρος. Αν περισσότεροι από εμάς το είχαν πράγματι συνειδητοποιήσει αυτό, περισσότεροι θα είχαν συνεχίσει να συμμετέχουν (ή θα είχαν επανέλθει) στα δημόσια πράγματα και οι ιδέες για τις οποίες είχαμε αγωνισθεί τόσα χρόνια στη Δημοκρατική Πορεία θα είχαν σήμερα μεγαλύτερη υποστήριξη ή και απήχηση. Δυστυχώς δεν το κάναμε. Και με την έννοια αυτή ίσως κάπου αφήσαμε ημιτελείς τις προσπάθειές μας. Φοβούμαι δε ότι είναι μάλλον αργά για μια επιστροφή, τουλάχιστον για μια «μαζική» επιστροφή (με τα δεδομένα πάντοτε της Δημοκρατικής Πορείας!), που θα μπορούσε να γίνει αισθητή σε κάποιους χώρους.

Εύχομαι στους λίγους από εμάς που είχαν τη δύναμη να συνεχίσουν και που αγωνίζονται σήμερα στην πολιτική, ορισμένοι με σημαντικό ήδη έργο στο ενεργητικό τους, να πετυχαίνουν πάντοτε τους στόχους τους, σ' όποιο χώρο κι αν βρίσκονται κι όποια θέση κι αν κατέχουν ή διεκδικούν. Κι εύχομαι στους υπολοίπους συνεχή επιτυχία στους τομείς που επέλεξαν. Για όλους όμως πιστεύω ότι ποτέ δεν μετάνιωσαν για το χρόνο που αφιέρωσαν στη Δημοκρατική Πορεία, ότι αν μπορούσαν να ξαναρχίσουν την «πολιτική» φοιτητική τους ζωή, με τον ίδιο τρόπο θα την ξανάρχιζαν, και ότι κάθε επιστροφή του μυαλού τους στα χρόνια εκείνα τους δυναμώνει και τους οπλίζει για τα σημερινά, είτε ασκούν πολιτική είτε όχι. Και με την έννοια αυτή πιστεύω ότι οι λίγες σελίδες που αφιέρωσα εδώ στη Δημοκρατική Πορεία Θεσσαλονίκης, αλλά και η όλη πρωτοβουλία του Χάρη Μακρυγιώργου, εκπλήρωσαν ήδη την αποστολή τους, τουλάχιστον για σένα συναγωνιστή της εποχής εκείνης, που έφθασες την ανάγνωση μέχρι την τελευταία αυτή γραμμή.

Φθινόπωρο 2003

Χάρης Ταγαράς

Σπουδασε στη Νομική Θεσσαλονίκης από το 1973 μέχρι το 1977, έκανε μεταπτυχιακές σπουδές ευρωπαϊκού δικαίου στις Βρυξέλλες (1978-1980) και διδακτορικό στη Θεσσαλονίκη (1984). Εργάστηκε πολλά χρόνια στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες, ενώ σήμερα είναι δικηγόρος και καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.